EEN VIJFDAAGS BEZOEK AAN SURINAME IN 1825

DOOR

B. DE GAAY FORTMAN

Enigen tijd geleden kwam mij in handen een „dagboek”, zoals de schrijver het zelf aanduidde, van een reis naar Suriname en van daar, na vijf dagen verblijf in Paramaribo, naar Curaçao, en van de eerste maanden van des schrijvers verblijf op dat eiland.

Hier wordt daaruit alleen meegedeeld wat op het verblijf in Paramaribo betrekking heeft,

De schrijver is de 2de luitenant der genie HENDRIK MAURITS VAN DER GOES, die behoorde tot de groep officieren van dit wapen, die in het voorjaar van 1825 onder bevel van generaal KRAYENHOFF met bestemming naar Curaçao werd ingescheept in verband met de daar voorgenomen verdedigingswerken. Het was een groot gezelschap militairen, dat zich bevond aan boord van de *Amstel*, die stond onder commando van den kapitein ter zee T. BAKKER.

Het verhaal van de lange reis bevat niet veel belangwekkends.

Den 13en Juni was men vóór de mond van de Surinamerivier voor anker gegaan, en den volgenden dag kwam de loods aan boord, maar nog tegenover de plantage *Resolutie* raakte het schip vast in de modder. Aan den avond van dien dag kwam de majoor der artillerie in Suriname DUSTELER aan boord met de toezegging, dat de officieren den volgenden dag met tentbooten zouden worden afgehaald. Toen deze kwamen, waren enige officieren, die naar de plantage *Resolutie* geroeid waren, nog niet aan boord teruggekeerd, zodat generaal KRAYENHOFF slechts met een drietal, waaronder luitenant VAN DER GOES, en met zijn staf in de tentbooten ging. De dagboekschrijver vergelijkt deze boten met kleine Hollandsche trekschuiten; zij zijn smaller, een derde van de boot is overdekt, en daar kunnen 8 tot 12 mensen plaats nemen, terwijl in het niet overdekte

gedeelte de negerroeiërs zaten. In anderhalf uur werd de afstand naar Paramaribo afgelegd.

En nu laat ik VAN DER GOES zelf aan het woord:

„Onder het bulderen van het geschut uit de forten *Amsterdam* en *Zeelandia* stapte de generaal aan wal en wandelde toen tusschen de gelederen van een witte, geele, bruine en zwarte landstorm en tusschen het voor hem paraderende garnisoen naar het woonhuis van de gouverneur, aan wien hij zijne geheele gevolg voorstelde. Alle officieren wierden gedurende hun verblijf eens voor altijd op het gouvernement ten eten verzocht, doch voor de staf alleen was er plaats om te logeeren. Van Stirum en ik krabden onze ooren, geen eene recomandatibrief om er mede onder te koomen en geene logementen, al wilde men ze nog zoo duur betalen! Wij drentelden een uurtje rond, — bij geval hoort Van Stirum, dat de fiscaal een heer VAN HEKEREN ¹⁾ is, die hij in Zutphen goed gekend heeft. Wij gaan er eene visite maken, worden vriendelijk ontvangen, alweder ten eten gevraagd, maar er was slechts één bed over en dit was voor mijn kameraad. Wij gaan de deur uit om ergens een koffyhuys op te zoeken, waar ik onder zou kunnen koomen, even op straat zijnde, hoor ik mijn naam noemen en zie de jonge Harst ²⁾, een officier der marine, die ik in Delft als kader gekend heb, mij accosteeren met alle blijken van tevredenheid. „Jongen”, zegt hij, „ik heb gehoord, dat gij kwaamt en reeds belet voor u gevraagd bij een mijner vrienden, die u, als gij mij volgen wilt, met opene armen zal ontvangen en u zooveel genoeg aandoen, als in zijn vermogen is”. Dat dit mij aanstond, begrijpt zich. Wij gaan er na toe; wij worden door de heer HALVERSTAD ³⁾, een ongetrouwd

¹⁾ Mr. EVERT LUDOLPH BARON VAN HEECKEREN VAN WALIËN (1784–1838) was aanvankelijk als advocaat en schepen en later in rechterlijke betrekkingen te Zutphen werkzaam geweest. In Suriname was hij in dezen tijd procureur-generaal. In 1832 werd hij als opvolger van CANTZ'LAAR gouverneur-generaal der Ned. West-Indische bezittingen.

²⁾ Bedoeld kan zijn C. VAN DER HART, toen luit. 1e kl. en D. VAN DER HART, toen buitengewoon luit. 2e kl.

³⁾ Bedoeld is waarschijnlijk de in latere jaren zoo bekend geworden. A. HALBERSTADT, eerste kommies bij de administratie van Financiën, die werd geschorst en ontslagen, zoals hij zelf zegt, wegens het vervaardigen en uitdelen aan eenige hoofdamtbenaren op den nieuwjaarsdag van 1834 van papieren ridderorden en het bezigen van lasterlijke gezegden omtrent het Surinaamsche bewind. Hij schreef ter verdediging van zijn eigen zaak in 1856 *Vrijmaking der slaven in Suriname en de opheffing van het meesterschap volgens de staatscommissie* en in 1862

man van ongeveer dertig jaar, op eene origineele doch gulle wijze ontvangen. „Zoo zijt gij daar” (zegt hij tegen mij, die hij nooit gezien had) „van harten welkom! Nog drie uwer vrienden kan ik bergen, en de overige moeten naar een mijner kennissen, de heer VOOGT. Tevens bracht hij mij op mijne kamer, waar volgens de manier van het land een ledikant en eene hangmat waren, om er na verkiezing in te kunnen slapen, beide zonder dekens, doch dicht met muskietennetten omgeven, en vervolgde toen: „Ik weet, dat gij niet kunt blijven eten, des te beter, want ik had weinig bijzonders, maar zorg om half tien tehuis te zijn, dan kunt gij een dertig mulattinnetjes zien, die bij mij koomen dansen”. Zoo gezegd, zoo gedaan. Om zes uren ging ik Van Stirum afhalen om bij de gouverneur te gaan eten, waar wij een lekker diné en veele vruchten hadden, waarvan ik U naderhand nog wel wat vertellen zal.

Om half tien was ik weer bij mijn gastheer, waar ik een twintigtal zeer goed opgevoedde jonge menschen vond, waaronder eenige officieren der marine van de brik de *Mercur*, die hier voor anker ligt, de heer Danjion(?), een advocaat, de hr. Voogt een rijke planter, twee broeders Horstman ¹⁾, doctors, enz., de drie laatste Duitschers. Na eenigen tijd gepraat te hebben, begaven wij ons naar de danszaal, die voor een Europeaan een verrassende aanblik opleverde: allerliefste blanke en lichtbruine gezichtjes, welke door sommige donkerbruine mulatinnen, op wier gelaatstreken men nog duidelijk de negerafkomst lezen kon, gereleveerd wierden, zaten reikhalzend op ons te wagten om het bal te beginnen. De muziek bestond uit blaasinstrumenten, behalven dat een trom en triangel er een voorname rol bij speelden. Behalven colliers en oorringen was de kleeding der vrouwen zeer eenvoudig en bestond alleen uit een heel fijn netelsdoeks kleedje; rokken geloof ik niet, dat zij aanhadden, corsetten zeker niet; aan de oudere vrouwen stond dit laatste wel niet zeer mooi, maar aan de jonge meisjes des te beter.

Een standbeeld voor den Graaf Van den Bosch, waarvan de inhoud dan ook weinig in overeenstemming met den titel is. Dr. H. D. BENJAMINS vertelde mij eens dezen HALBERSTADT, die zijn leven lang Kroon en Kamers en Ministers lastig viel over zijn onrechtvaardig ontslag, gekend te hebben in Leiden, waar deze des morgens vroeg reeds de studentenkamers, in zonderheid die der studenten uit Suriname, afliep om zijn ontbijt gratis op te halen.

¹⁾ Dr. F. W. R. HORSTMAN (1794–1872), geneesheer in Suriname. Over hem de *West-Indische Encyclopaedie* en F. Oudschans Dentz in D.W.I.G. XXIII, 31. Een broer van dezen was mede in Suriname.

Eene eigenaardige luxe der vrouwen bestond daarin, dat zij verscheide goed aangekleedde slavinnen mede brachten, welke agter hunne stoelen op de hurken zaten om hunne bevelen af te wagten.

Als nieuwe aangekomene wilde ik niet veel dansen, slechts een paar keer heb ik gewalscht, met veel genoegen.

Toen ik naderhand den huisheer mijne verwondering te kennen gaf, dat ik geen eene Europeesche vrouw zag, vertelde hij mij, dat, de blanken zich als den adel der kolonie beschouwende, geene Europeesche vrouw zich zou verwaardigen om ooit met eene *kleurlinge* (zoo noemt men hier de mulattenafstammelingen) in gezelschap te zijn, maar dat zij, jongelieden, dit met de vrouwen zoo naauw niet namen, doch ook geene mans in hunne bijeenkomsten duldden. Ik merkte nu wel, dat deze partij half en half eene *bastringue*¹⁾ was, maar ik had mij kostelijk geamuseerd, braaf gelagchen, wat wil men meer? Om half twee ging ik naar bed, en liet hen tot laat in den morgen doordansen.

Den 16en werd ik ten half zeven door een negerjongen gewekt, welke een groote kuip en een mandje met *limmetjes* op de kamer bracht om er mijne voeten mede te wasschen, hetgeen ten uiterste verfrissende is en alle onreinheid wegneemt.

Een licht dejeuner van een weinig thee en beschuit opent hier den dag; ik had het genoegen van alle mijne kameraden er aan te zien verschijnen, die met eene andere gelegenheid in de stad gekomen waren. Van Stirum kwam mij halen om met hem te gaan wandelen en naderhand, om twaalf uren, bij Van Hekeren het de jeunera la fourchette, hier ²⁾ genaamd, te gaan gebruiken.

De levenswijs is hier als volgt: om zes uren staat men op en drinkt een kop thee; vervolgens gaat ieder aan zijne bezigheden tot elf uren, kooft dan te huis en neemt een warm dejeuner, na welkers afloop men slapen gaat tot drie of vier uren; dan doet men visities en wordt op maderawijn en limonades onthaald; om zes uren wordt gegeten, men tafelt nogal lang, drinkt om 10 uren thee, en, wanneer men in gezelschappen gaat, kooft men zelden voor 12 en 1 uren te huis. Zou deze levenswijs en het menigvuldig gebruik van prikkelende wijnen ook het zijne niet tot de ongezondheid der kolonie bijbrengen?

De eerste wandeling, welke wij deden, bepaalde zich natuurlijk tot de stad. De indruk van dezelve valt niet mede. De meeste

¹⁾ Bastringue = danshuis.

²⁾ Opengelaten in het handschrift.

huizen zijn van hout, en slechts weinigen hebben niet het uiterlijk van lootzen of groote wafelkramen. De grachten, welke door sommige straaten loopen, zijn groote stinkslooten, waar op zijn best water genoeg in is voor de kano van een Indiaan. Op veele plaatsen ziet men nog overblijfsels van den brand. Het sterkste merkt men het aan een der grootste sieraden der stad, de oranje-boomen, welke in dubbele reijen langs de straaten geplant zijn, doch nu door bovengemelde oorzaak veel geleden hebben.

Behalven het even buiten de stad gelegen gouvernementshuis, hetwelk een fraai luchtig gebouw is met een schoonen tuin, zijn er zeer weinig steenen huizen. Van de houten zijn de planken, welke de zijwanden uitmaken, op dezelfde wijze over elkander heen gespijkerd als de latjes van vaste jalouziën, hetgeen eene groote luchtigheid geeft. Glasramen zijn er weinig; hunne plaats wordt door gazen chassinetten vervangen. Van binnen zijn de huizen zoo netjes gemeubileerd, als men in Holland denken durft, vooral schijnt de een den ander met keurig en prachtig glaswerk te willen overtreffen.

Het dejeuner bij den heer Van Hekeren muntte door verscheidenheid van vruchten uit; heerlijke *ananassen*, *oranjcs* en *cinas-appelen* zijn genoeg bekend; de *sapadilla*, een mispel zoo groot als een perzik van een heerlijke smaak, de *marçusada*, van de grootte van een ganzenei, geheel glad en orange van kleur, van binnen een slijmerige kern van weinig smaak, de *mango*, van dezelfde grootte met een pit er in als een pruim smaakt bijna als een zoete wortel, die in de terpentijn heeft gelegen, de *advocaat* heeft de gedaante van een knol en ook een weinig van zijn smaak, met een klein vanille geurtje; nog een paar anderen, waarvan ik de naam ben vergeten, doch die walgelijk zoet smaakten, in één woord: behalven de *ananas*, *oranje* en *sinaas-appel* en de *sapadilla* heb ik geene vrucht gegeten, welke ik niet gaarne tegen een goede Hollandsche suikerpeer had willen ruilen, zoodat alle vrees, dat ik mij aan vruchten te buiten zal gaan, overbodig is. *Meloenen* moeten hier goed zijn, doch ik heb ze niet gezien.

Nadat wij gezamentlijk het middagmaal bij de hr. Halverstad gebruikt hadden, gingen wij wandelen en vervolgens den avond bij de hr. Voogt paseeren, die ons met een heel aardig muzijk-partijtje verraschte: hijzelf heeft een heel mooie piano en bespeelt ze zeer goed. De avond zou nog aangenamer geweest zijn, indien niet een officier der marine zich allerhande onbeschofteden had veroorloofd, zoodat ik hem, toen hij dezelve tot mij

wendde, gevoelig hierover moest teregtstellen, en men hem vervolgens de deur uitzette.

Den 14e besteedde ik den morgen om eenige inkopen te doen van gember, lemmetjes enz. voor oom Van der Goes en om de hiernevens gaande muntjes als eene kleine gedachtenis aan dit land voor mijne lieve zusjes te koopen. Ik hoop, dat hun dit kleine presentje welkom mag zijn; zij worden van de Indiaanen of oude inwoners van het land in de bosschen gemaakt. Ik heb ze van die menschen zelf gekocht, die van tijd tot tijd uit hunne wildernissen in de stad koomen om tegen soortgelijke aardigheden hunne behoeften in te ruilen. Zij hebben nog dezelfde gewoonten en kleding, als toen de Europeanen America het eerst ontdekten, doch zij zijn zoo dikwijls beschreven, dat ik langdradig zoude worden, wilde ik het ook nog doen.

Op ons ¹⁾ kregen wij tot onze groote spijt de order van de generaal Kraijenhoff om den 10en vroegtijdig aan boord te zijn. Wij waren door de hr. Voogt verzocht om op dien dag zijne koffijplantage te gaan zien, daar wij nu geene gelegenheid toe gehad hebben. Na eerst eenigen tijd in de schoone tamarindelaan gewandeld te hebben, die van het fort Amsterdam naar de stad leidt, gingen wij bij de heeren Horstman hunne fraaije verzameling van inlandsche insecten zien, waaronder mij het meest frappeerden verschillende soorten van lichtgevende kapellen (lamptaarndragers), waarvan drie onder een glas zooveel licht geven, dat men erbij schrijven kan, andere, groter als de Hollandsche fledermuis en van de heerlijkste kleuren, spinnen zoo groot als vuisten, dat men ervan schrikte, als men ze zag, duizendbeenen zoo lang en smal als een gewone breinaald, scorpioenen enz., vrij wat mooier, als hetgeen Papa, de meisjes en ik in de tent op de kermis zagen. Op de binnenplaats van dr. Horstmann zagen wij de *flamingo*, een vogel een weinig kleiner doch van dezelfde gedaante als onze ojevaar en van het schoonste rood. In een put zat een jonge *kaijman* of *Krocodil* van vijf voet lang en reeds zoo kwaadaardig, dat wij met groote moeite een stok, welke men hem toegehouden had, uit zijn muil konden los krijgen.

Den geheelen voormiddag besteedden wij met het bezichtigen van deze bijzonderheden, en gingen toen bij den heer Boks eten, welke ons voor eene aardigheid op een schotel onthaalde, die het voorname voedsel der negers en gemeene lieden uitmaakt.

¹⁾ Opengelaten in het handschrift.

Het heet *tomtom* en is uit fijn gestampde bananen toe bereid, maar het was mij zoo sterk en walgelijk, dat ik het niet eten konde. Iets beter beviel mij de *cassave* of maniok, die er, gekookt, bijna als lange knollen uitziet, doch weinig smaak heeft.

Om de volgende morgen in den ochtendstond nog wat te kunnen wandelen, was ik vroeg gaan slapen, doch een der heeren, bij wien wij nog niet waren geweest kwam mij met eene geheele karavane uit de hangmat halen; ik moest weer opstaan en met hun medegaan; het was elf uren, dat ik ongemerkt konde ontslippen.

Den 18e heb ik vóór naar het schip terug te keeren nog eene groote wandeling in de laan van *Tortana* ¹⁾ gemaakt, die rondom een gedeelte der stad loopt en afwisselend met oranje-, tamarinde- en palmboomen beplant is. De palmboomen zijn mij zeer tegengevallen, zij geven bijna geene schaduw en zijn veel mindèr mooi voor het oog, als men zich verbeelt. De tamarinde daarentegen geeft heerlijke schaduw en is wel zoo hoog als onze lindeboomen; het blad heeft veel overeenkomst met dat van de gouden regen. Een heerlijke bloem, die in de laan menigvuldig bloeide was de witte jasmin, niet die, welke wij in Europa hebben, maar van gedaante zooals de fijne geheele jasmin doch verscheiden maal grooter en lekkerder van geur.

Om negen uren voeren wij in de tentbooten van de Paramaribosche heeren naar het schip terug; ik zat in die van de jonge NOBEL, aan de tantes te Nijmegen denkelijk goed bekend.

Om onze gasten beter te kunnen ontvangen, hadden wij in Paramaribo wat rijnsche wijn gekocht, welke goed en niet duur is (voor 26 st. de fles). Tot zeven uren des avonds hielden wij onze vriendelijke gastheeren bij ons, en lieten ze toen met hartelijken dank voor hunne beleefdheid vertrekken".

Tot zoover deze aantekeningen. 19 Juni zeilde het schip de rivier af, doch draaide tegen den avond bij om generaal KRAIJENHOF af te wachten. Den volgenden dag werd water ingenomen en daarna „met een stijve koelte" onder zeil gegaan".

¹⁾ De Tourtonnelaan loopt naar de plantage Tourtonne, in 1701 in de nabijheid van Paramaribo aangelegd door den directeur van de Sociëteit van Suriname Jean Tourton.